ABDULLAH b. SAYYÂD

عبد الله بن صياد

bk. İBN SAYYÂD

Ashap arasında yaşamakla birlikte dinî hüviyeti hakkında kuşkular bulunan kişi.

tîb, *el-İḥâṭa*, IV, 152-158; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müẕheb*, II, 112-113; Süyûtî, *Buġyetü'l-vuʿât*, II, 209-210; a.mlf., *Ḥüsnü'l-muḥâḍara*, I, 555; İbnü'l-Kādî, *Dürretü'l-ḥicâl*, III, 240-241; Makkarî, *Nefḥu'ṭ-ṭîb*, II, 262 vd.; ayrıca bk. İndeks; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 279; II, 940, 1198, 1444, 1548, 1658, 1693, 1747, 1814, 1925; Serkîs, *Muʿcem*, I, 118-119; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 197-198; Brockelmann, *GAL*, I, 410-411; *Suppl.*, I, 576; Muhammed Abdülganî Hasan, *İbn Saʿîd el-Maġribî*, Kahire 1969; Muhsin Hâmid el-Ayyâdî, *İbn Saʿîd el-Endelüsî*, Kahire 1976; Abbas b. İbrâhim, *el-İʿlâm*, IX, 159-168; Abdullah Yûsuf el-Ganîm, *el-Maḫṭûṭâtü'l-coġrâfiyyetü'l-ʿArabiyye*, Küveyt 1400/1980, s. 28-30; Zekî Muhammed Hasan, *er-Raḥḥâletü'l-müslimûn fi'l-ʿuṣûri'l-vüsṭâ*, Beyrut 1401/1981, s. 121-125; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Riḥle ve'r-raḥḥâletü'l-müslimûn*, Cidde, ts. (Darü'l-beyâni'l-Arabî), s. 189-195; Hüseyin Mûnis, *Târîḫu'l-coġrâfiyye ve'l-coġrâfiyyîn fi'l-Endelüs*, Kahire 1986, s. 461-517; Muhammed Câbir el-Ensârî, *et-Tefâʿulü'ş-şeḳâfî beyne'l-Maġrib ve'l-Meşriḳ fî âs̱âri İbn Saʿîd el-Maġribî*, Beyrut 1992; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *ʿUyûnü'l-müʾellefât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 190-191; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 173-174; Abd Al-'Aziz M. Al-Ahvânî, "El-Kitāb al-Muqtataf min Azāhir al-Turaf de Ibn Saʿid", *al-Andalus*, XIII, Madrid 1948, s. 20-33; Şevkî Dayf, "Kitâbü Râyâti'l-müberrizîn ve ġāyâti'l-mümeyyizîn", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, XIII, Kahire 1951, s. 203-223; G. Potiron, "Eléments de biographie et de généalogie des Banu Sa'id", *Arabica*, XII/1 (Leiden 1965), s. 78-92; V. Manfred Kropp, "ʿAlī Ibn Mūsā Ibn Saʿīd al-Maġribī und sein Werk", *Isl.*, LVII/1 (1980), s. 68-96; M. Meouak, "Les principales sources écrites d'Al-Muğrib fi hula'l-Mağrib", *Orientalia Lovaniensia Periodica*, sy. 24, Leuven 1993, s. 213-223; Ch. Pellat, "Ibn-i Saʿīd al-Maghribi", *EI²* (İng.), III, 926; Yûsuf Rahîmlü, "İbn Saʿîd-i Mağribî", *DMBİ*, VI, 685-692; S. Maqbul Ahmed, "Coğrafya", *DİA*, VIII, 59.

 Recep Uslu

İBN SÂİD es-SİNCÂRÎ

(bk. İBNÜ'l-EKFÂNÎ).

İBN SÂLİM

(ابن سالم)

(ö. 297/909)

Basra'da Mâlikîler arasında yayılmış bir tasavvufî kelâm ekolü olan Sâlimiyye'nin kurucusu (bk. SÂLİMİYYE).

İBN SASRÂ

(bk. BENÎ SASRÂ).

İBN SAYYÂD

(ابن صيّاد)

Abdullāh b. Sayyâd
(ö. 63/683)

Ashap arasında yaşamakla birlikte dinî hüviyeti hakkında kuşkular bulunan kişi.

Hz. Peygamber'le Medine'de karşılaştıkları sırada bulûğ çağına yaklaşmış bulunduğuna dair rivayetlerden (*Müsned*, II, 149; Buhârî, "Edeb", 97) hicret yılı dolaylarında doğduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda Abdullah b. Saîd, Sâfî b. Sayyâd adlarıyla da anılır. Annesinin, yanlarına Resûl-i Ekrem'in geldiğini ona haber verirken kullandığı Sâf ismi (*Müsned*, II, 149; Müslim, "Fiten", 95) Sâfî'nin kısaltılmış şeklidir. Medineli bir aileye mensup olduğu ve orada doğduğu bilinmekle birlikte ailenin menşei konusunda değişik rivayetler vardır. Hadislerde genellikle yahudi bir aileden geldiği belirtilirken bazı tarih ve tabakat kitaplarındaki kısıtlı bilgilerde ailenin Benî Neccâr kabilesinden olduğu yolunda iddialar da bulunmaktadır. Bir rivayete göre aile kendisini Benî Neccâr'dan sayar, Benî Neccâr ise bu mensubiyeti reddederdi. Onun, bu kabileyle dostluk kurmuş bir yahudi ailesinden geldiği de söylenmektedir. İbn Sa'd, bu bilgileri aktardıktan sonra Abdullah b. Sayyâd'ın menşeinin meçhul olduğu yolundaki kanaatini belirtir (*eṭ-Ṭabaḳāt*, s. 302).

Bazı tarih ve tabakat kitaplarında İbn Sayyâd'ın bir ara İsfahan'a gittiği, oradaki yahudilerin kendisini defler çalıp kandiller yakarak karşıladıkları, onun sayesinde Araplar'ı mağlûp edeceklerine inandıkları, fakat daha sonra ne gibi gelişmeler olduğu hususunda bir bilgi bulunmadığı kaydedilmekteyse de (İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VII, 419; *Fetḥu'l-bârî*, XXVIII, 96) onun Medine'de öldüğü yolundaki bilgi daha güvenilir görünmektedir. Hatta Câbir b. Abdullah, "İbn Sayyâd'ı Harre olayında (63/683) kaybettik" demiştir (Ebû Dâvûd, "Melâḥim", 16). Deccâlin İsfahan'da ortaya çıkacağı (İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî*, XXVIII, 96), yetmiş bin İsfahanlı'nın deccâlin peşinden gideceği (Müslim, "Fiten", 124) yolundaki rivayetler dikkate alınırsa İbn Sayyâd ile İsfahan arasında böyle bir irtibat kurulmasına onu deccâl olarak gösterme çabasının bir ürünü şeklinde bakılabilir.

Kaynaklarda İbn Sayyâd'la ilgili asıl mesele onun dinî hüviyeti konusunda yoğunlaşmakta, bu husus bilhassa hadis literatüründe yer alan farklı, hatta yer yer birbirine aykırı rivayetlerden kaynaklanmaktadır. Bu rivayetlerde göze çarpan en önemli noktalardan biri, İbn Sayyâd'ın daha oyun oynama çağında iken gaipten haber vermesi, hatta peygamberlik iddiasında bulunduğunun ileri sürülmesidir. Abdullah b. Ömer'e isnad edilen bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre bu tür söylentilerden haberdar olan Hz. Peygamber, onun gaipten haber verme iddiasının asılsız olduğunu ortaya koymak amacıyla Duhân sûresinin 10. âyetini aklında tutarak yahut bir şeye yazıp elinde saklayarak kendisinden bunu bilmesini istemiş, İbn Sayyâd, sadece âyette geçen "duhân" kelimesinin baş kısmını (duh) bilebilmiştir (*Müsned*, I, 380; Müslim, "Fiten", 86, 95). Bunun üzerine Resûlullah, şeytanın kendilerine bir bütünden ancak bir parça ilkā ettiği kâhinlerin bundan ileri gidemeyeceklerini ve Allah'ın peygamberlerine vahyettiği gayb bilgisine ulaşamayacaklarını belirtmiştir (Nevevî, XVIII, 48-49).

İbn Sayyâd'la ilgili rivayetlerde ortaya çıkan diğer bir önemli husus da Resûlullah'ın, kendisinin peygamberliğine inanıp inanmadığı sorusuna verdiği cevapta görülmektedir. Bu konuda birbirinden farklı üç rivayet mevcuttur. Abdullah b. Ömer'e isnad edilen iki rivayetten birinde İbn Sayyâd'ın bu soruya, "Hayır inanmıyorum; sen benim peygamber olduğuma inanıyor musun?" şeklinde cevap verdiği; ikincisinde, "Sen ümmîlerin peygamberisin" dedikten sonra yine peygamberlik iddiasında bulunduğu belirtilmiş (Müslim, "Fiten", 85, 95); Ebû Saîd el-Hudrî'ye isnad edilen üçüncü rivayette ise "evet" veya "hayır" şeklinde bir cevap vermeyip kendisinin peygamberliğini Resûlullah'ın tasdik edip etmediğine ilişkin sorusunu sormuştur (Müslim, "Fiten", 87). Söz konusu hadislerde, bu cevaplara öfkelenen Hz. Ömer'in onu öldürmek için Resûl-i Ekrem'den izin istediği, fakat Resûlullah'ın buna izin vermediği de kaydedilmektedir. İbn Sayyâd'ın peygamberlik iddiasında bulunmasına rağmen Resûlullah'ın onu cezalandırmayı uygun bulmamasına gerekçe olarak Hattâbî, İbn Sayyâd'ın mensup olduğu yahudilerle yapılan antlaşmayı gösterirken (*Meʿâlimü's-Sünen*, IV, 503) Kādî İyâz bunu İbn Sayyâd'ın henüz mükellefik çağına erişmemiş olmasına bağlamıştır (Nevevî, XVIII, 48).

Hadislerde deccâle nisbet edilen özelliklerin İbn Sayyâd'da da bulunduğunu ileri sürerek onun deccâl olduğunu iddia edenler de olmuştur (*Müsned*, II, 149; V,

213; Buhârî, "Edeb", 97; Müslim, "Fiten", 85-88). Buna dair rivayetlerin birinde Hz. Ömer'in, Resûl-i Ekrem'in huzurunda İbn Sayyâd'ın deccâl olduğu hususunda yemin ettiği halde Peygamber'in bu iddia karşısında ses çıkarmadığı (Buhârî, "İ'tişâm", 23; Müslim, "Fiten", 94), bunun da iddianın doğruluğunu kanıtladığı ileri sürülmüştür. Hatta onun, âhir zamanda zuhur edeceği bildirilen "mesîh deccâl" olduğu yolunda Abdullah b. Ömer'e isnad edilen bir rivayet bulunmasına rağmen (Ebû Dâvûd, "Melâhim", 16) genellikle âlimler mesîh deccâl olduğu hususunda Hz. Peygamber'e bir vahiy gelmediğini, Resûl-i Ekrem'in Hz. Ömer tarafından ileri sürüldüğü söylenen deccâl iddiası karşısında sükût etmesinin ise onu onaylama anlamı taşımadığını kabul etmişlerdir (Nevevî, XVIII, 46). Esasen Ebû Saîd el-Hudrî'nin naklettiği bir rivayette, bizzat İbn Sayyâd'ın da kendisine bu şekilde bir isnadda bulunulmasından üzüntü duyduğu ifade edilmiştir. Ebû Saîd'in anlattığına göre bir hac veya umre yolculuğu sırasında gruptan ayrılarak onunla tesadüfen baş başa kaldıklarında Ebû Saîd, İbn Sayyâd hakkında anlatılanlardan dolayı kendisiyle yalnız kalmaktan ürküntü duymuş, İbn Sayyâd ise Ebû Saîd'e deccâl olduğu yolundaki söylentileri hatırlatarak deccâlin nitelikleri hakkında Peygamber'in verdiği bilgilerin müslümanlarca bilindiğini, buna göre deccâlin Mekke ve Medine'ye giremeyeceğini, çocuğunun olmayacağını, halbuki kendisinin Medineli olup şu anda da Mekke'ye gitmekte olduğunu, Medine'de bir oğlunun bulunduğunu, bu durumda anlatılanların asılsız olduğunu söylemiştir (Müslim, "Fiten", 90-91; Tirmizî, "Fiten", 63). İbnü'l-Esîr, bu rivayeti ve İbn Sayyâd'ın Medine'de öldüğüne dair bilgiyi, Temîm ed-Dârî hadisiyle (Müslim, "Fiten", 119-121; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 15) kıyamet alâmetlerine dair bilgileri gerekçe göstererek İbn Sayyâd'ın bilinen anlamda deccâl olmadığını belirttikten sonra onun büyük bir ihtimalle Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlığı kabul ettiğini, bu sebeple sahâbî sayılması gerektiğini ifade eder (*Üsdü'l-ğābe*, III, 282-283). İbn Hacer'in, İbn Sayyâd'ın deccâl ile ilgisine ve deccâle dair bazı rivayetlere temas ettikten sonra bu rivayetlerin Ehl-i kitap kaynaklarından alınmış olabileceğini söylemesi (*Fethu'l-bârî*, XXVIII, 97) ilgi çekicidir.

Deccâlin varlığı ve bu hususla ilgili rivayetlerin kaynağı, sıhhati, nasıl yorumlanması gerektiği gibi konulardaki tartışmalar bir yana (geniş bilgi için bk. *DİA*, IX, 69-72), deccâl kelimesini belli bir kişinin veya varlığın ismi olarak değil insanların kafasını karıştırarak tereddüt uyandırmayı, onları doğru yoldan saptırmayı amaçlayan, böylece inkârcılık ve kötülüklerin yaygınlaşmasına hizmet eden her türlü sapık zihniyeti veya bu zihniyetin temsilcilerini ifade eden bir kavram olarak anlayan görüşleri dikkate alıp İbn Sayyâd'ın da en azından hayatının ilk dönemlerinde bu anlamda deccâl karakterli bir kişilik ortaya koyduğu kabul edilebilir. Esasen onun deccâllerden bir deccâl olduğunu söyleyenlerin de (İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, XXVIII, 95; Ali el-Kārî, V, 219) bu anlamı kastettikleri açıktır. Daha çocuk yaşta iken bir yandan akranlarıyla oyun oynayıp öte yandan kehanetler ileri sürmesi, peygamberlik iddiasında bulunması, deccâli ve ailesini tanıdığını, kaldığı yeri bildiğini, arşı su üzerinde gördüğünü, iki cini bulunduğunu ve bunlardan birinin kendisini tasdik ettiğini, diğerinin yalanladığını söylemesi gibi garip sözlerine ve davranışlarına bakarak onun akıl hastası veya meczup bir kimse olduğunu düşünmek de mümkündür. Nitekim Resûl-i Ekrem'in onun için "zihin düzeni bozulmuş, kafası karışmış" anlamına gelen ifadeler kullanması da bu ihtimali desteklemektedir (Buhârî, "Edeb", 97; Müslim, "Fiten", 87; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 16; İbn Şebbe, II, 406).

İbn Sayyâd hakkındaki rivayetler, daha çok onun çocukluk ve gençlik yıllarıyla ilgili olup ileri yaşlarında neler yaptığı bilinmemektedir. Yaygın görüşe göre önceki hallerinden sıyrılarak tövbe etmiş, hacca gitmiş, cihada katılmıştır (İbn Sa'd, s. 304; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 419). Buna rağmen baştan beri müslümanların İbn Sayyâd'ın dinî ve fikrî durumu hakkındaki kanaatlerinin oldukça bulanık olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hattâbî, Selef âlimlerinin onun son durumuyla ilgili farklı görüşler taşıdığını, tövbe edip samimi bir müslüman olduğunu kabul edenler yanında Câbir b. Abdullah gibi deccâl olarak öldüğünde ısrar edenlerin de bulunduğunu kaydeder (*Me'âlimü's-Sünen*, IV, 504). Nevevî'nin belirttiği gibi (*Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, XVIII, 46) bu bulanıklık ve karışıklık İbn Sayyâd hakkındaki rivayetlerde de görülmektedir.

İbn Sayyâd'ın oğlu Umâre, hadis literatüründe önemli bir isim olarak yer almış olup Saîd b. Müseyyeb'in yakın dostlarından biri konumunda gösterilmekte ve hadiste sika kabul edilmektedir. Babası aleyhindeki rivayetlerin başlıca kaynaklarından biri olan Câbir b. Abdullah ile Saîd b. Müseyyeb ve Atâ b. Yesâr'dan hadis rivayet etmiş; kendisinden Dahhâk, Mâlik b. Enes, Muhammed b. Ma'n, Velîd b. Kesîr el-Medenî rivayette bulunmuştur. Mâlik b. Enes'in onu herkesten üstün tuttuğu ifade edilir. Umâre, II. Mervân b. Muhammed'in hilâfeti döneminde (744-750) vefat etmiştir (İbn Sa'd, s. 302-304; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 419).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 380, 457; II, 148-149; III, 4, 25, 26, 43, 66, 79, 82, 368, 388; V, 40, 49-50, 148, 213; VI, 283-284; Buhârî, "Cenâ'iz", 80, "Şehâdât", 3, "Cihâd", 160, 178, "Edeb", 97, "Kader", 14, "İ'tişâm", 23; Müslim, "Fiten", 84-95, 119-121, 124; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 15, 16; Tirmizî, "Fiten", 63; İbn Sa'd, *et-Tabakāt: el-mütemmim*, s. 302-304; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere*, II, 401-406; Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen* (Ebû Dâvûd, *es-Sünen* içinde), İstanbul 1413/1992, IV, 503-507; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğābe*, III, 282-283; Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, Kahire 1349, XVIII, 46-57; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 133-135; a.mlf., *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XXVIII, 93-98; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 418-420; Aynî, *'Umdetü'l-kārî*, İstanbul 1308/1890, IV, 188-191; Ali el-Kārî, *Mirkātü'l-mefâtîh*, Kahire, ts., V, 219; David J. Halperin, "The Ibn Sayyād Traditions and the Legend of al-Dajjāl", *JAOS*, XCVI/2 (1976), s. 213-225; Zeki Sarıtoprak, "Deccâl", *DİA*, IX, 69-72.

 MUSTAFA ÇAĞRICI

İBN SEBE

(bk. ABDULLAH b. SEBE).

İBN SEB'ÎN

(ابن سبعين)

Ebû Muhammed Kutbüddîn Abdülhak
b. İbrâhîm b. Muhammed
b. Nasr b. Muhammed el-Akkî el-Gāfikī
el-Mürsî er-Rakūtî
(ö. 669/1270)

Sûfî filozof.

614 (1217) yılında Mürsiye (Murcia) yakınlarındaki Rakûta'da (Ricote vadisi) soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Çocukluk ve gençlik yılları Endülüs'te geçti. Bu dönemde dil ve edebiyat, Eş'arî kelâmı, Mâlikî fıkhı, mantık ve felsefe okudu. Tıp ve gizli ilimlerle (simya, esmâ ve hurûf ilmi) meşgul oldu. İbnü'l-Mer'e olarak da anılan Ebû İshak b. Dahhâk (ö. 611/1214-15) adlı tasavvufî ilgileri canlı bir din âliminin eserlerinden etkilendi. Endülüs'te şöhrete ulaştıktan sonra 640'-